

Region i jego rozwój w warunkach globalizacji

Jacek Chądryński
Aleksandra Nowakowska
Zbigniew Przygodzki

„faktycznie żyjemy w dziwnym kręgu, którego środek
jest wszędzie, a obwód nigdzie (albo może na odwrót, kto wie?)”

Z. Bauman, *Globalizacja*, Państwowy Instytut
Wydawniczy, Warszawa 2000 r., s. 93.

Łódź 2007

Autorstwo poszczególnych rozdziałów:
Jacek Chądryński: rozdział II punkt 2, rozdział IV;
Aleksandra Nowakowska: rozdziały V i VI;
Zbigniew Przygodzki: rozdziały I i III oraz rozdział II punkt 1.

ISBN

Recenzent:
Prof. zw. dr hab. Eugeniusz Wojciechowski

Wydawca CeDeWu Sp. z o.o.
www.cedewu.pl

Spis treści

WSTĘP.....	4
I. ZEWNĘTRZNE UWARUNKOWANIA KONKURENCYJNOŚCI REGIONÓW	
1. Procesy globalizacji.....	6
1.1. Od rewolucji przemysłowej do globalizacji.....	6
1.2. Gospodarczy wymiar procesów globalizacji.....	10
1.3. Społeczny wymiar procesów globalizacji.....	18
2. Globalizacja a rozwój regionalny.....	27
II. TEORETYCZNE PODSTAWY ROZWOJU REGIONALNEGO I LOKALNEGO	
1. Region i klasyczne teorie jego rozwoju.....	34
1.1. Region w ujęciu ekonomicznym.....	34
1.2. Pojęcie i istota rozwoju regionalnego.....	38
1.3. Klasyczne teorie lokalizacji działalności gospodarczej.....	41
1.4. Wybrane teorie rozwoju regionalnego.....	50
2. Nowe koncepcje rozwoju – w kierunku rozwoju lokalnego.....	61
2.1. Geneza koncepcji rozwoju lokalnego.....	61
2.2. Istota rozwoju lokalnego.....	66
2.3. Cele, czynniki i bariery rozwoju lokalnego.....	78
2.4. Podstawowe instrumenty polityki rozwoju lokalnego.....	87
III. KONKURENCYJNOŚĆ REGIONÓW	
1. Konkurowanie i konkurencyjność regionów.....	103
2. Wiedza i informacja – baza konkurencyjności regionów.....	108
3. Czynniki konkurencyjności regionów.....	112
3.1. Kapitał ludzki.....	114
3.2. Kapitał społeczny.....	117
3.3. Podmioty gospodarcze.....	126
3.4. Innowacje i innowacyjność regionów.....	140
3.5. Infrastruktura instytucjonalna.....	147
IV. ŚRODOWISKA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI	
1. Innowacyjne środowisko przedsiębiorczości.....	150
2. Sieciowy paradygmat rozwoju.....	154
3. Terytorialne formy organizacji produkcji.....	158
3.1. Dystrykt marshallowski.....	159
3.2. Dystrykt „Trzecich Włoch”.....	162
3.3. Dystrykt technologiczny.....	171
3.4. Inne typy nowych dystryktów przemysłowych.....	173
3.5. Klaster Porter’a.....	179
3.6. Lokalny system produkcyjny.....	181
3.7. Środowiska przedsiębiorczości a logika rozwoju terytorium.....	191
V. PODSTAWY POLITYKI REGIONALNEJ	
1. Polityka regionalna – podstawowe pojęcia.....	197
2. Uwarunkowania polityki regionalnej.....	201
3. Instrumenty polityki regionalnej – definicje i klasyfikacje.....	203
4. Strategiczne instrumenty polityki regionalnej.....	207
5. Ramy europejskiej polityki regionalnej na lata 2007-2013.....	212
VI. PLANOWANIE STRATEGICZNE ROZWOJU REGIONALNEGO	
1. Cele planowania rozwoju regionalnego.....	217
2. Istota strategicznego planowania rozwoju regionu.....	218
3. Etapy strategicznego planowania rozwoju.....	221
4. Typy i funkcje strategii.....	230
5. Problemy i bariery planowania strategicznego – polskie doświadczenia.....	233
LITERATURA.....	235

Wstęp

Ostatnie kilkadziesiąt lat, to okres bardzo intensywnych zmian w podejściu do rozwoju społeczno-gospodarczego. Dzięki rewolucji technologicznej, dotychczasowe bariery związane z koniecznością pokonywania znacznych przestrzeni, czasem i kosztami z tego tytułu wynikającymi, przestały w znacznej mierze odgrywać istotne znaczenie. Procesy globalizacyjne, będące jednym z efektów tych zmian, przyczyniły się do przejścia w myśleniu o rozwoju z poziomu narodowego na poziom ogólnoswiatowy, a jednocześnie wzmocniły znaczenie działań podejmowanych na poziomie regionalnym, czy wręcz lokalnym. W konsekwencji, we współczesnych koncepcjach rozwoju regionalnego dominują podejścia opierające się na zasobach wewnętrznych, szczególnie tych niepowtarzalnych i charakterystycznych jedynie dla tej konkretnej jednostki terytorialnej. Uaktywnienie potencjału endogenicznego tkwiącego w regionach, wymaga zaistnienia odpowiednich mechanizmów zarówno społecznych, gospodarczych jak i politycznych, ukierunkowanych na kreowanie sieci i środowiska opartego na istnieniu systemów.

Region, w publikacji tej, jest pojęciem centralnym. W gospodarce światowej zdeterminowanej przez procesy o charakterze globalnym, zewnętrzne uwarunkowania rozwoju regionu są istotnym impulsem zmian i dostosowań wewnętrznych. Zrozumienie tego, iż procesy i czynniki egzogeniczne warunkują wzrost i rozwój społeczno-gospodarczy oraz zrozumienie zależności między poziomem lokalnym i globalnym (procesy glokalizacji), jest podstawą budowania pozycji konkurencyjnej regionu. W grze o rozwój, region może osiągnąć przewagę konkurencyjną jedynie wówczas, gdy wykorzystane zostaną jego indywidualne cechy, a zarazem wewnętrzne siły konkurencyjne regionu dostosują się do warunków i wymagań globalnego otoczenia.

Podstawowym warunkiem konkurencyjności regionu jest istnienie dobrze zorganizowanych środowisk przedsiębiorczości. Środowiska te koordynują działania wszystkich aktorów i elementów zbioru tworzącego region. Poprzez wykorzystywanie relacji formalnych i nieformalnych, a także wartości materialnych i niematerialnych, generują elastyczne i innowacyjne systemy regionalne. W dobie gospodarki opartej na wiedzy, procesy innowacyjne wykorzystują nie tylko wewnętrzne zasoby organizacji, ale także wymagają współpracy i kooperacji różnorodnych organizacji i instytucji.

Kluczowym podmiotem tych przemian jest przedsiębiorstwo. Dbając o swoją pozycję konkurencyjną, przedsiębiorstwa wykorzystują specyficzne zasoby i cechy środowiska

regionalnego, dążąc do wykorzystania wiedzy tkwiącej w regionie. Z drugiej strony, aktywność otoczenia (społeczności lokalnej, władz publicznych, instytucji wspierających ich rozwój), kreuje środowiska przedsiębiorczości, wzmacnia zarówno pozycję konkurencyjną regionu, jak i podmiotów w nim działających. Relacje między grupami przedsiębiorstw wzmocnione poprzez powiązania przestrzenne, zwiększają ich elastyczność i zdolność do innowacji. Wynikiem tego jest zastępowanie w praktyce konkurencyjnego modelu zachowań przedsiębiorstw koncepcją współpracy i kooperacji.

Zaistnienie takich struktur i procesów uwarunkowane jest również przez inne czynniki, takie jak jakość kapitału społecznego i ludzkiego, jakość i działanie infrastruktury instytucjonalnej czy infrastruktury tradycyjnej. Siła konkurencyjna regionu uzależniona jest od potencjału wszystkich tych czynników.

Budowanie konkurencyjności regionu wymaga umiejętności strategicznego spojrzenia na rozwój i dynamicznego podejścia do kształtowania polityki regionalnej. Odpowiedzialność za tworzenie i realizację tej polityki, w głównej mierze, spoczywa na barkach przedstawicieli władz regionalnych i lokalnych. Poprzez paletę strategicznych instrumentów mogą stymulować zachowania aktorów regionalnych, wykorzystanie posiadanego potencjału oraz określać pożądane kierunki rozwoju. Możliwości te wzmacnia nie tylko polityka regionalna państwa, ale przede wszystkim kształt i reguły nowej polityki regionalnej Unii Europejskiej na lata 2007-2013. Odpowiednio kształtowana polityka regionalna, zrozumienie jej mechanizmów oraz zdobycie umiejętności korzystania z pomocy oferowanej przez fundusze strukturalne UE, stanowi wyzwanie, ale zarazem szansę rozwoju polskich regionów.

Prezentowana publikacja ma charakter monograficzny. Stanowi próbę zarysowania współczesnych problemów rozwoju regionalnego w kontekście globalnych uwarunkowań rozwoju. Jest to także próba uporządkowania i przybliżenia podstawowych pojęć, czynników i narzędzi z zakresu rozwoju regionalnego polityki regionalnej. Do lektury tej publikacji, zapraszamy nie tylko studentów kierunków ekonomicznych, gospodarki przestrzennej, geografii czy socjologii miasta, ale przede wszystkim pracowników administracji publicznej, szczególnie regionalnej oraz tych wszystkich, którzy swoimi decyzjami i aktywnością kształtują procesy rozwoju regionalnego.

Jacek Chądryński

Aleksandra Nowakowska

Zbigniew Przygodzki